

UOT:94(479.24).

**HEYDƏR ƏLİYEV TƏRƏFİNDƏN MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏDƏBİYYAT ELMİNİN İNKİŞAFI***İbrahimova Nərgiz Nağı qızı, dosent Musayev Etibar Adil oğlu**Gəncə Dövlət Universiteti**nergiz686@gmail.com , etibaradiloglu@mail.ru*

Xülasə: Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə “Kitabi-Dədə Qorqud” eposunun, Füzuli, Nəsimi kimi korifey səətkarların dünya miqyasında yubileylərinin keçirilməsi, Molla Pənah Vaqifin, Hüseyn Cavidin məqbərələrinin inşa ediləsi, İmaməddin Nəsiminin, Nəriman Nərimanovun, Cəfər Cəbbarlının heykəllərinin ucadılması, şəhidlərin xatirə kompleksinin və digər monumental sənət əsərlərinin yaradılması, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərimizin ev muzeylərinin açılması, “Gülüstən” sarayı, Opera studiyası, Xoreoqrafiya məktəbi kimi memarlıq abidələri əlamətdar hadisələr idi. Bütün bunlar Azərbaycan xalqının milli mədəniyyətinin misli görünməmiş yüksəlişinin təzahürləri idi.

Açar sözlər: Filarmoniya, Ankara, xalq şairi, dramaturq, yaradıcılıq, yubiley

Ключевые слова: Филармония, Анкара, поэт, писатель, творчество, т юбилей

Key words: Filarmony, Ankara, poet, writer, creativity, anniversary.

Azərbaycan tarixinə qısa bir ekskursiya etsək, istər Sovet rejiminin 70 illik ağır repressiya və iğtişəşləri dövründə, istərsə də Azərbaycan Respublikasının yenidən müstəqillik qazandığı dövrdə, yəni 1990-93-cü illərdə bütün sahələrdə müşahidə etdiyimiz mənfi prosesləri milli mənəvi dəyərlər və onun ayrılmaz hissəsi olan milli ədəbiyyat sahəsində də müşahidə edəcəyik. Bütün sahələr kimi, bu sahə də iflic vəziyyətinə düşmüşdü. Bu vəziyyətə yalnız Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsi ilə son qoyuldu. Heydər Əliyev 1994-cü il martın 16-da Füzulinin 500 illik yubileyinin qeyd olunması barədə fərman imzalamışdır [7; 6, 16 mart 1994]. Bu fərmandan sonra geniş tədbirlər planı hazırlanmış və diqqətəlayiq işlər görülmüşdür.

1994-cü il noyabrın 1-də Türkiyənin paytaxtı Ankara yaxınlığındakı Bilkənd Universiteti şəhərciyində Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyinə həsr olunmuş yubiley şənliklərinin təntənəli açılışı oldu.

1994-cü il noyabrın 17-də Moskvada Füzulinin anadan olmasının 500 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim təşkil olunmuşdu [2, səh. 285; 3, c.1, 95].

Görkəmli yazıçı və ictimai xadim Cəlil Məmmədquluzadənin anadan olmasının 125 illik yubileyi ərəfəsində Heydər Əliyevin göstərişi ilə Bakı şəhərində bu böyük mütəfəkkirin ev-muzeyi təşkil olunmuşdur. 1994-cü il dekabrın 28-də respublikanın görkəmli yazıçıları, mədəniyyət və incəsənət xadimləri, ictimaiyyətin nümayəndələri ev-muzeyinin açılışında iştirak etmişdilər [2, səh. 289; 3, c.1, 152].

1995-ci il aprel 6-da Heydər Əliyev xalq şairi Məmməd Araz ilə görüşmüş və onun Almaniyada müalicəsi ilə bağlı lazımi işlərin görülməsi üçün müvafiq göstərişlər vermişdir [3, c.1, 250].

1995-ci il aprel 16-da Heydər Əliyevin göstərişi ilə Müslüm Maqomayev adına Dövlət Filarmoniyasında Məmməd Araz poeziyasına həsr olunmuş “Azərbaycan-dünyam mənim” ədəbi-musiqili məclis keçirilmişdir [3, c.1, 251].

1996-cı il oktyabrın 29-da Naxçıvanda görkəmli ədib Hüseyn Cavidin memar Rasim Əliyevin təklif etdiyi layihəyə əsasən tikilmiş məqbərəsinin açılış mərasimi oldu. Mərasimdə İran İslam Respublikasından və Türkiyə Cümhuriyyətindən gəlmiş yüksək səviyyəli qonaqlar iştirak etmişdilər [2, səh. 290-291].

1995-ci il iyulun 5-də Heydər Əliyevin göstərişi ilə “Respublika” Sarayında xalq şairi Xəlil Rza Ulutürkün xatirə gecəsi keçirilmişlər. Xatirə gecəsində iştirak edən Heydər Əliyev şairin yaradıcılığında vətənə məhəbbət, xalqa sədaqət kimi mənəvi dəyərlərin öz əksini tapması haqqında geniş nitq söyləmişdir [3, c.1, 219].

“Əliağa Vahidin anadan olmasının 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında” Heydər Əliyevin sərəncamına [6, 7 fevral 1995] uyğun olaraq 1996-cı il avqustun 30-da “Respublika” Sarayında yubiley gecəsi keçirilmişdir. Yubiley gecəsində iştirak edən Heydər Əliyev gecənin açılışından əvvəl “Respublika” Sarayının foyesində M. F. Axundov adına Dövlət Kitabxanasının təşkil etdiyi, Əliağa Vahidin həyat və yaradıcılığından bəhs edən kitab sərgisinə baxmış və sonra rəssam Adil Rüstəmovun Əliağa Vahidə həsr etdiyi qrafika əsərləri sərgisi ilə yaxından tanış olmuşdur [3, c.1, 212]. Heydər Əliyev Vahidin yaradıcılığına yüksək qiymət verərək onu böyük bir xəzinə adlandırmışdır.

Səməd Vurğunun 90 illik yubileyinin respublika səviyyəsində yekun tədbiri ərəfəsində, 1997-ci il martın 6-da Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyat, mədəniyyət, elm, incəsənət xadimləri, paytaxt ictimaiyyətinin nümayəndələri Fəxri Xiyabana Səməd Vurğunun məzarı önünə toplaşmışdılar. Heydər Əliyev də Səməd Vurğunun məzarını ziyarət etmək üçün Fəxri Xiyabana gəlmişdir. Elə Həmin gün xalq şairi Səməd Vurğunun 90 illik yubileyinin respublika səviyyəsində qeyd edilməsi ərəfəsində Heydər Əliyev şairin ev-muzeyinə gəlmişdir [2, səh.290;3,c.1,176; 8].

Xalq şairi Qabil, yazıçı-publisist Sirus Təbrizli, xalq şairi Mirvarid Dilbazi, şair Sabir Rüstəmxanlı, yazıçı Elçin çıxış edərək Heydər Əliyevin bütövlükdə ədəbi mühitə qayğı ilə yanaşdığını, milli mənəvi dəyərləri daim uca tutduğunu və Yazıçılar İttifaqının bütün problemlərini diqqətlə dinləyib aradan qaldırdığını vurğulayaraq bütün bunlara görə Heydər Əliyevə öz təşəkkürlərini bildirmişlər. Görüşün sonunda Heydər Əliyev 1970-ci ildə özünün tikdirdiyi və yaşadığı, lakin Moskvadan qayıtdıqdan sonra respublikaya rəhbərlik edən Rusiya xidmətgüzarları tərəfindən ona yaşaması qadağan olunan bu evdən boşalmış iki mənzilin birini Bəxtiyar Vahabzadəyə digərini isə Məmməd Araza hədiyyə etmişdir [3,c.1,317].

1997-ci il oktyabrın 29-da Heydər Əliyev Prezident Sarayında Azərbaycanın gənc nəsiləndən olan yazıçı və şairlərinin bir qrupu ilə görüşmüşdür [3, c.1, 319; 6, 25 noyabr 1997;]. Görüşdən məqsəd Heydər Əliyevin milli mənəvi dəyərlərin keşiyində durmasını gənc nəsilə çatdırmaq, onların yaradıcılığına qiymət vermək və qarşılarına çıxan problemləri aradan qaldırmaq olmuşdur.

1997-ci il oktyabrın 30-da Şəhriyar adına Mədəniyyət Mərkəzində Azərbaycan yazıçılarının növbəti X qurultayı keçirilmişdir. Qurultayda iştirak edən Heydər Əliyev dövlət tərəfindən Azərbaycan ədəbiyyatına, mədəniyyətinə diqqət yetirilməsini, qayğı göstərilməsini ən vacib məsələlərdən biri kimi qiymətləndirmişdir. [1, səh.431; 3,c.1,333; 6, 25 noyabr 1997].

Yazıçılar Birliyinin sədri Anar Yazıçılar Birliyinin Katibliyinin və Ağsaqqallar Şurasının 1998-ci ilin may ayının əvvəllərində keçirilmiş birgə iclasında Prezident Heydər Əliyevin Azərbaycan ədəbiyyatına göstərdiyi böyük diqqət və qayğısına, yazıçıların qurultaylarında, beynəlxalq ədəbi bədii tədbirlərdə iştirak etdiyinə, klassik və müasir

Azərbaycan yazıçılarının yubileylərini müntəzəm keçirdiyinə görə və xalq üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən mərasimlərdə söylədiyi fikirlərin çox peşəkar, sanballı bir ədəbiyyatşünaslıq əsəri olduğunu nəzərə alaraq, bu müdrik insanın yekdilliklə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin fəxri üzvü seçildiyini bildirmişdir.

1998-ci il oktyabrın 7-də Gəncə şəhərində şəhər sakinlərinin sevimli istirahət yeri olan Sərdar bağında Heydər Əliyevin göstərişi ilə tanınmış heykəltəraş Münəvvər Rzayevanın müəllifliyi ilə hazırlanmış Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, xalq şairi Nigar Rəfibəylinin abidəsinin açılış mərasimi olmuşdur [3, c.1,204].

1999-cu il oktyabrın 13-də Heydər Əliyevin göstərişi ilə Naxçıvan şəhərində Cəlil Məmmədquluzadənin ev-muzeyinin açılışı olmuşdur [2, səh. 290]. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının milli mənəvi dəyərlərinin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edən ədəbiyyat sahəsinə ayırdığı diqqət və qayğı Azərbaycan xalqının milli varlığının qorunmasında ən böyük amildir.

Heydər Əliyevin 1993-cü ildə Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənətinin qorunması, inkişaf etdirilməsi istiqamətində apardığı intensiv fəaliyyətin nəticəsində milli mənəvi dəyərlərin bu sahələri köhnəlmək, məhv olmaq, biganə münasibətlə əhatə olunmaq kimi mənfi hallardan uzaqlaşdırılmışdır.

Artıq bu gün Azərbaycanın zəngin, qədim köklərə məxsus olan ədəbiyyatı və incəsənəti xaqın mənəvi həyatında, dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsində öz töhfəsini verməkdədir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan tarixi. Yeddi cildə, (1941-2002), VII cild, Bakı, "Elm". 2008. 608səh.+80səh. İllüstr.
- 2..Azərbaycan Respublikası 1991-2001. Bakı. XXI –Yeni Nəşrlər Evi, 2001. 360 səh
- 3.Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində.1-2 cild Bakı: Nuro1, 2001, 439 s.
- 4.Quliyeva X. Heydər Əliyev və mənəvi- estetik dəyərlər. Bakı: Azərnəşr, 2002,175 s.
- 5.Qaffarov T. Azərbaycan Respublikası əsrə bərabər on il, 1991-2000. Bakı: Tural- Ə.NPM, 2001, 325 s.
- 6.Xalq qəzeti. 1993-2002-ci illər
7. Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyi haqqında. Bakı şəhəri, 16 mart 1994-cü il № 118/ <https://e-qanun.az/framework/9790>
- 8.<https://qazaxib.az/2019/04/03/xalq-sairi-s%C9%99m%C9%99d-vurgunun-90-illik-yubileyin%C9%99-h%C9%99sr-edilmis-gec%C9%99d%C9%99-az%C9%99rbaycan-respublikasinin-prezidenti-heyd%C9%99r-%C9%99liyevin-nitqi>

РАЗВИТИЕ ЛИТЕРАТУРЫ В НЕЗАВИСИМОЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ВО ВРЕМЯ ПРАВЛЕНИЯ ГЕЙДАРА АЛИЕВА

Ибрагимова Наргиз Наги кызы, Мусаев Етибар Адил оглы

Резюме

Во время правления Гейдара Алиева в Азербайджане были проведены важные для республики мероприятия такие как, проведение юбилеев всемирных корифеев как Физули, эпос «Деде Коркуд», Насими, построение мавзолеев Молла Панаха Вагифа, Гусейн Джавида, воздвижение помятников Нариман Нариманова, Джфара Джаббарлы,

мемориальный комплекс памяти шахидов, открытие музеев представителей искусства и литературы, дворца «Гюлюстан», Оперы, Хореографической школы. Всё это стало свидетельством повышения уровня национальной культуры в Азербайджане.

THE DEVELOPMENT OF LITERATURE IN INDEPENDENT AZERBAIJAN RESPUBLIC DURING THE LEADERSHIP BY HEYDAR ALIEV

Ibragimova Nargiz Nagi, Musaev Etibar Adil

Summary

During Heydar Aliyev's leadership of Azerbaijan, the world-wide anniversaries of the "Kitabi-Dada Gorgud" epic, famous artists such as Fuzuli and Nasimi, the construction of the mausoleums of Molla Panah Vagif, Huseyn Javid, the erection of statues of Imadedin Nasimi, Nariman Narimanov, Jafar Jabbarli, the memorial complex of martyrs and the creation of other monumental works of art, the opening of home museums of our literary and cultural figures, architectural monuments such as "Gulistan" palace, Opera studio, Choreography school were significant events. All these were manifestations of the unprecedented rise of the national culture of the Azerbaijani people.

Rəyçi: dosent Pərvin Kərimzadə

Ümumi tarix kafedrasının 11 oktyabr 2023-cü il tarixli 02 sayılı protokolu

Daxil olma tarixi 12 oktyabr 2023-cü il